

УДК 378

НАУКА В УНІВЕРСИТЕТАХ: ФАКТОРИ КРИЗОВОГО СТАНУ*Галина Січкаренко*

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
Україна, 08401, Київська область, м. Переяслав-Хмельницький, вул. Сухомлинського, 30
e-mail: ggs_@ukr.net

У Законі України «Про вищу освіту» (ст. 26) основними завданнями вищих навчальних закладів (університетів, академій, інститутів) визначаються «провадження наукової діяльності шляхом проведення наукових досліджень і забезпечення творчої діяльності учасників освітнього процесу, підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації і використання отриманих результатів в освітньому процесі» [10]. У ст. 19 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» визнається, що «наукова та науково-технічна діяльність у вищих навчальних закладах є невід'ємною складовою освітньої діяльності і провадиться з метою інтеграції наукової, освітньої і виробничої діяльності в системі вищої освіти» [6]. Місце наукових досліджень у вищій освіті чітко визначено законами. Без науки освітня діяльність є недостатньою, неповною, оскільки втрачає свою органічну складову.

Стан наукових досліджень ВНЗ, головним чином, університетського рівня залежить від становища наукової галузі у країні в цілому. У Щорічному Посланні Президента України до Верховної Ради «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2016 році» визнано, що: «старіння наукової інфраструктури, скорочення наукових кадрів, незначна наукоємність національного продукту свідчать про руйнування наукового потенціалу України та формують загрози національній безпеці» [1]. Отже, кризовий стан науки в Україні визначений на державному рівні.

Все це вкрай бентежить наукове співтовариство. У ЗМІ тривають гострі дискусії [2; 3; 9; 12; 14; 16; 17]. Сучасний стан і розвиток науки у ВНЗ України плідно аналізують вчені В. Луговий, Б. Маліцький, В. Онопрієнко, О. Попович, Т. Фініков, О. Шаров та ін. У праці О. Габовича, В. Кузнецова, Н. Семенової констатовано незадовільний стан української фундаментальної науки, запропоноване збільшення фінансування, удосконалення законодавства й управління галуззю, а також аудит української науки [4]. У монографії про дослідницькі університети та перспективи їх роз-

витку в Україні (за редакцією А. Павленка, Л. Антонюка) запропонований комплексний підхід до забезпечення державою фінансової, організаційної, кадрової, академічної автономії вказаних університетів і вироблення ефективною системою їхньої державної підтримки за ключовими напрямками [5]. У «Моніторингу інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження» (за редакцією Т.В. Фінікова, О.І. Шарова) крім зазначеного, звертається увага на такі перешкоди на шляху до світового простору: мовні бар'єри, юридичні та фінансові обмеження освітніх інституцій і їх працівників; певного ґатунку агорафобія, брак навичок налагодження комунікацій тощо [7].

Отже, основними причинами важкого положення науки у вищій школі переважно визначаються брак фінансування, правові, організаційні, особисті обмеження та недалека глядна державна політика. З нашого погляду, недостатньо розглянуті реальні внутрішні процеси в університетській науці у порівнянні зі світовими тенденціями, а також становище науково-педагогічних кадрів.

Метою статті виступає розгляд сучасного стану наукових досліджень у ВНЗ університетського рівня, що має не лише теоретичне, але й практичне значення для пошуку оптимальної моделі розвитку університетів і виходу їх на світовий рівень.

Завданнями дослідження є висвітлення умов організації та проведення наукової діяльності в університетах, а також основні фактори, що їх визначають.

В Україні з радянських часів зберігається розподіл наукової діяльності на академічну й університетську. Основна увага приділялась першому, де розвивались фундаментальні та прикладні дослідження. Для університетських професорів і доцентів наука була на 2 (3) місці після навчальної (виховної) діяльності. Хоча за кількістю докторів і кандидатів наук вища школа значно випереджає академічний сектор. На початок 2015 р. їх кількість стано-

вила 102,3 тис, з яких: у навчальних закладах – 73,8%, у наукових і науково-технічних установах – 16,8%, у лікувальних закладах – 2,4%, в органах влади – 2,3% [15]. Однак, за рівнем фінансування та наукових робіт академічний і підприємницький сектор значно перевищує сектор вищої освіти. За даними Держкомстату України, у 2015 р. наукові та науково-технічні роботи виконувало 978 організацій, 44,3% з яких відносилися до державного сектору економіки, 40,3% – до підприємницького і лише 15,4% – до вищої школи [8].

У розвинених країнах у провідних університетах більше займаються науковою діяльністю, проте вона відповідним чином регламентується, стимулюється та фінансується, для неї створюються вигідні умови. Це відображається у навантаженні професорсько-викладацьких кадрів, матеріальному забезпеченні, можливостях підвищення кваліфікації, наукових відряджень, додаткової оплати тощо.

В Україні наявне недостатнє усвідомлення місця університетської й академічної науки як в Україні, так і світовому дослідницькому просторі. Під благою метою приєднання до європейського освітньо-наукового простору було зменшено навчальне навантаження та прийнятий наказ МОН № 13 від 14.01.2016 «Про затвердження Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам» (із змінами від 06.02.2017) [11], без забезпечення відповідними ресурсами й умовами щодо його впровадження. Процедура одержання державних грантів на наукові дослідження залишилася нерозвиненою та непрозорою. Це збіглося з подальшим зменшенням кількості абітурієнтів і ВНЗ, розширенням університетської автономії (що збільшило владу ректорів).

У наслідку науково-педагогічні кадри опинились у досить скрутних умовах. Поширюються конкуренція, інтенсифікація праці, перевід на короткострокові контракти, скасування доплат, збільшення вимог з боку адміністрації, зокрема, щодо розробки додаткових курсів, наукових публікацій при меншій зарплаті (її незначне підвищення не перекидає інфляцію). Керівництво вищою школою виправдовує це прагненням підвищити рейтинги університетів і піднятися на рівень європейських стандартів, проте реальні умови в українських ВНЗ часто не враховуються.

За згаданим наказом МОН [11], ключовими індикаторами здобутків науково-педагогічних кадрів визначаються сертифікати що-

до володіння мовою країн ЄС і стажування у них, публікації у періодичних виданнях, включених до наукометричних баз Scopus або Web of Science, які не є перекладами з інших мов і т. ін. Виконання цих вимог – дуже дороге коштує (від кількох сотень до тисяч доларів США), що для маси викладачів недоступно, як і отримання відповідних грантів. При цьому, при перетворенні вищої освіти на масову (у 2016 р. до ВНЗ потрапили 80% випускників шкіл, порівняно з 50% у 2000 р. [12]), про реальну інтеграцію науки й освіти можна говорити тільки на найвищих рівнях освіти (аспірантура, докторантура).

У наслідку прийнятих рішень [11] продовжив розквітати тіньовий науковий бізнес: написання та розміщення статей у виданнях Scopus, сфальшовані сертифікати тощо. Для публікацій у серйозних наукових журналах необхідне вагоме проривне дослідження, яке вимагає часу, коштів (для проведення досліджень, перекладу тощо) та відповідного наукового середовища. У таких журналах вимогливий і багатоетапний процес рецензування, який може займати від одного до кількох років. До того ж, перед публікацією статтю мають рекомендувати знані у певній галузі західні вчені, а напрями актуальних досліджень гуманітарних наук в Україні і в Європі не збігаються. Подібне відбувається із заявками на грант. Навіть американські професори вважають за успіх, коли отримують фінансування по одній заявці з двадцяти [див.: 3].

Від українського професора, доцента вимагають публікацій щороку, в них існує брак часу, коштів, обладнання, можливості підвищувати професійний рівень і т. ін. Залишається друкуватись у звичних пересічних журналах, де не дуже вимагають якості статей, і в короткий термін за помірну плату можна мати публікацію.

Серед нововведень для підвищення рейтингів вводяться показники цитувань, що піддається широкій критиці науковців [4, с. 128-144; 9]. Врахування цитувань далеко не повне та необ'єктивне (наприклад, здобувачів наукових ступенів змушують посилатись на праці членів спецради). Вони можуть бути показником певної затребуваності роботи, але радше мають сприйматись як потенціал, а не як кінцева мета.

Звісно, вимоги МОН [11] важливі, хоча надто запізнili, з огляду на катастрофічну втрату вітчизняною наукою достойних позицій у світі та власному суспільстві, кращих професійних кадрів, через невизначену нау-

ково-технічну політику держави, традицію розподілу наукової галузі на університетську й академічну тощо. Саме остання краще пристосована до просування науки, що відображається у фінансуванні (окрема позиція у бюджеті), матеріально-технічній базі, ресурсах, міжнародних зв'язках, нормативах, реальних досягненнях тощо. Таким чином, освітній і дослідницький процеси значно відірвані один від одного, а заняття науковою діяльністю в університетах не мають достатніх стимулів, засобів та умов, що не зможе надати потрібного результату.

Зазначимо, зокрема, що структура навантаження професора на ставку у західних університетах визначається, у залежності від рівня ВНЗ, як «40-40-20», або 50%-25%-25% (навчальна-наукова-громадська діяльність) [3]. Максимальне навчальне навантаження там у понад два рази нижче, ніж у нас, при оплаті у шість разів більше [17]. Багато українських викладачів змушені додатково підробляти у двох-трьох місцях, адже офіційна зарплата не дотягує до середньої по промисловості. При тому, за даними соціологічного дослідження центру CEDOS, близько 80% викладачів живуть лише за рахунок вузівської зарплати [13]. Опитування молодих вчених показало, що за самооцінкою їх реальні життєві потреби у 2-3 рази перевищують отримувану ними заробітну плату [9].

Проте, прагнення до наукової роботи має меншість викладачів, що є характерним і для західних університетів. Кілька років тому Науково-дослідним інститутом з проблем вищої освіти Каліфорнійського університету було опитано 33785 представників професорсько-викладацького складу 378 американських університетів і коледжів. За отриманими даними, основна турбота професорів – викладання (90,6%), науково-дослідна й адміністративна робота – відповідно 5,3% і 3,1%. Наукова продуктивність – у середньому 1-2 статті на рік. 56,9% професорів не пишуть книг, навчальних і методичних посібників, 26,9% видають 1-2 книги на рік, 9,1% – 3-4 книги, 5,3% – 5-10 книг. Американські професори воліють друкуватися у співавторстві (76%), ніж індивідуально (24%). Лише 10% професорів плідно займається науковою роботою у найбільш оснащених університетах світового рівня [14], а також у невеликих лабораторіях, де готуються майбутні доктори наук. Крім зарплати, американські професори мають кошти у бюджеті кафедри на наукові конференції та поїздки, що розглядається адміністрацією як інвестиції у нау-

кові зв'язки та гранти. Останні поділяються на урядові, місцеві, внутрішньоуніверситетські, від громадських організацій, контракти з індустрією – госпдоговори тощо, і дуже рідко залучаються іноземні гранти. Професори переважно мають приносити гроші для університету. Крім професорів є просто лектори, які не займаються наукою, а лише викладають вдвічі більше, ніж професори, і за меншу зарплату [14; 3].

Отже, існує світова тенденція розділяти освітню та наукову діяльність. Ми приєднуємось до точки зору, що у нас відбувається фетишизація дослідницьких університетів. Спостерігається розрив між вимогами МОН щодо проведення наукових досліджень в університетах і реальними умовами існування останніх.

Стосовно розгляду наступної вимоги МОН до фахівців вищої кваліфікації (кандидати та доктори наук) відносно знання іноземних мов [11], звернемось до даних Державної служби статистики (див. табл. 1) [15].

Таблиця 1. Питома вага фахівців вищої кваліфікації, які володіють іноземними мовами, за рівнем володіння (у % до загальної кількості)

	володіють вільно	читають і розмовляють	читають і перекладають зі словником
Англійська	9,6	24,4	45,7
Німецька	1,5	4,5	17,6
Французька	0,9	2,1	5,6
Польська	1,9	4,9	3,9

Як бачимо з таблиці, більшість вивчали англійську мову, проте володіння іноземними мовами зовсім недостатнє. Наведені дані підтверджують результати згаданого опитування українських викладачів, де тільки 13% респондентів зазначили, що брали участь у закордонних дослідженнях або стажуванні, 17% мали публікації в іноземних виданнях за останні три роки. У викладацькій діяльності літературою іноземною мовою ніхто не користувався [13].

Знання англійської мови має стати кваліфікаційною вимогою для науково-педагогічних кадрів, проте система освіти на це не звертала потрібної уваги. Наразі в Україні одиниці володіють науковою англійською мовою. Проте, необхідно надати можливість науково-педагогічним кадрам опанувати англійську мову безоплатно, як це зараз відбувається на підприємствах, установах і фірмах,

які прагнуть працювати на світовій арені.

Отже, навіть попередній огляд основних факторів (навантаження, зарплата, володіння мовами), які впливають на наукову діяльність в університетах, показує, що в Україні формально та непродумано підійшли до організації переходу на європейський рівень освітньо-наукової діяльності, не забезпечивши порівнянні (із зарубіжними) стартові умови для викладачів. МОН, не маючи відповідних ресурсів, просто переклав на університети та самих викладачів розв'язання цієї важливої проблеми. Про зазначене свідчить хоча б той факт, що київський окружний адмінсуд ухвалив рішення (№ 826/11279/16 від 07.09.2016 р.), що зобов'язувало МОН змінити вимоги для отримання вчених звань.

Наступним серйозним фактором гальмування розвитку університетської науки є брак попиту державних і приватних структур на наукові розробки. За даними World Economic Forum 2013, Україна займає у світі 118-те місце із держзакупівель високотехнологічної продукції, 112-те місце за витратами приватних компаній на НДДКР і 100-те – із впровадження технологій [16]. Успіхи світового рівня невеликого кола вчених не можуть замаскувати вкрай неефективну роботу української наукової системи. Як відомо, Східна Європа, маючи систему організації науки, як у СРСР, після складних трансформацій змогла інтегрувались до світового простору. Зокрема, здійснивши перехід від фінансування наукових установ до конкурсних наукових проектів.

В Україні цей процес лишається дискредитованим. Тематичні конкурси на наукові проекти оголошують, але інформацію розсилають таким чином, щоб широкий загал не зміг нею скористатись. Наприклад, МОН України видав наказ № 717 «Про проведення конкурсного відбору проектів наукових досліджень і розробок» 30.06.2016 р. Оприлюднений він був 01.07.2016 р., у день, коли всі науково-педагогічні працівники офіційно були у черговій відпустці. За цим наказом, перший, вузівській етап конкурсу мав бути проведений до 29.08.2016 р. Всі викладачі з відпустки виходили саме 29.08.2016 р. Далі у закритому режимі було ухвалено рішення щодо переможців конкурсу. Авторів проектів, яким було відмовлено, про підсумки конкурсу не інформували, як і про результати експертизи з критичними зауваженнями.

Головний фактор кризового стану університетської науки залишається брак державного фінансування, адже це залишається го-

ловним джерелом її існування. Видатки на фінансування вітчизняної науки у 2016 р. становили 0,16% ВВП, або 3676743,4 тис. грн., тоді як у 2014 р. вони становили 0,28%. Для порівняння: видатки країн, які розвивають інноваційну модель економіки, на дослідження та розробки у 2014 р. становили: Франція – 2,3%, Німеччина – 2,8%, Швеція – 3,2%, Фінляндія – 3,2%, Японія – 3,6%, Ізраїль – 4,1%, Корея – 4,3%. У середньому в країнах ЄС витрати на дослідження та розробки у 2014 р. сягали 1,9% ВВП, а у країнах Організації економічного співробітництва та розвитку – 2,4% [18]. У країнах ОЕСР у середньому 25% витрат університетів спрямовується на науково-дослідну діяльність. У таких країнах як Швеція, Швейцарія, Великобританія цей рівень перевищує 45%. В Україні – 3% [12]. Отже, в Україні не сформоване державне бачення місця науки та наукових досліджень у національній стратегії. Звісна річ, ми не маємо розвивати всі наукові напрямки, проте визначити пріоритетні, проривні галузі та створити для них відповідні умови державі необхідно.

Очевидно, мова має йти також про диверсифікацію джерел фінансування університетської науки (залучення приватних, міжнародних коштів) і підвищення ефективності їх використання. У країнах, де бюджетне фінансування недостатнє, зростає частка недержавного. Вона складала у 2012 р. у Чилі 37%, Кореї – 30, Колумбії – 28, США – 26, Австралії – 23, Канаді – 22, Новій Зеландії – 21%. В Україні ця частка (в основному за рахунок домогосподарств) зменшувалася протягом 2007-14 рр. з 25% до 15% [2].

Отже, розвиток науки та наукових досліджень в Україні мав би стати підґрунтям конкурентоспроможності, інноваційного соціально-економічного розвитку країни, зміцнення її національної безпеки. Між тим, продовжується руйнування наукового потенціалу, що створює загрозу національній безпеці. Загальний стан наукових досліджень в університетах пов'язаний з станом науки у країні й обумовлений скрутною соціально-економічною та політичною ситуацією.

Основними факторами, що гальмують розвиток університетської науки, виступають недостатнє державне фінансування та неефективне його використання, застаріла матеріально-технічна база, брак потужних інформаційних ресурсів, відсутність податкових пільг і стимулів для бізнесу та його співпраці з університетами, відтік наукової молоді тощо. Нові кваліфікаційні вимоги до науково-

педагогічних кадрів достатньо не продумані, не забезпечені ресурсами, переобтяжені регламентацією, формальними вимогами та працями, що значно зменшують їх ефект.

Бюджетні програми не мають визначених цілей, пов'язаних з розвитком людського потенціалу, та моніторингу показників здобутків. Бізнес не залучений до науково-освітніх програм. Науково-педагогічні кадри вимушені взяти на себе додаткові витрати, пов'язані з науковою діяльністю в обсязі, який не є виправданим з огляду на їх реальні прибутки. Водночас, не враховані всі ризики і не вжито системних заходів, спрямованих на принципове розв'язання існуючих нагальних завдань.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2016 році». – К.: НІСД, 2016. – С. 229.
2. Башко В. Фінансування освіти: скільки, кому і як? / В. Башко // Дзеркало тижня. – 12.08.2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/finances/finansuvannya-osviti-skillki-komu-i-yak_.html
3. Все, что вы хотите знать про американского профессора, но боитесь спросить // Гефтер. – 20.05.2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gefter.ru/archive/15193>
4. Габович О. Українська фундаментальна наука і європейські цінності / О. Габович, В. Кузнецов, Н. Семенова. – Вид. 2-ге, доп. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2016. – 284 с.
5. Дослідницькі університети: світовий досвід та перспективи розвитку в Україні: монографія / за заг. ред. А.Ф. Павленка, Л.Л. Антонюк. – К.: КНЕУ, 2014. – С. 298.
6. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 3. – Ст. 25. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/848-19/page>
7. Моніторинг інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження: монітор. дослід.: аналіт. звіт / за ред.

Т.В. Фінікова, О.І. Шарова. – К.: Таксон, 2014. – 144 с.

8. Наукова та інноваційна діяльність в Україні 2015 рік. Доповідь // Державна служба статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publnauka_u.htm
9. Попович О. На яке майбутнє може сподіватися українська наука / О. Попович // Українська правда. – 17 березня 2017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://life.pravda.com.ua/columns/2017/03/17/223188/>.
10. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/print1412519059169157>
11. Про затвердження Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам. Наказ Міністерства освіти і науки України № 13 від 14.01.2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0183-16>
12. Репко М. Освіта по-українськи: 129 млрд грн. – марнотратство чи інвестиції в майбутнє покоління? / М. Репко, Ю. Руда // Vox Ukraine Beta. 15.02.2017 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://voxukraine.org/2017/02/15/osvita-po-ukrayinski-ua/>
13. Соціально-економічний та професійний портрет українського викладача. Звіт за результатами соціологічного дослідження Центру дослідження суспільства (CEDOS). 6.12.2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cedos.org.ua/uk/osvita/sotsialno-ekonomichni-ta-profesiyni-portret-ukrainskoho-vykladacha>
14. Спасибо В. Как и за что платят американскому профессору / В. Спасибо. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.proza.ru/2009/12/24/673>
15. Фахівці вищої кваліфікації України у 2014 році. Доповідь // Державна служба статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publnauka_u.htm
16. Шевченко А. Дослідницька «парасолька», або Реформа НАНУ / А. Шевченко, В. Шудра // Дзеркало тижня. – 16.05.2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://gazeta.dt.ua/science/doslidnicka-parasolka-abo-reforma-nanu_.html
17. Яливец Г. Преподаватели вузов Украины работают в 2 раза больше западных коллег, получают – в 6 раз меньше / Г. Яливец // NB news. – 03.09.2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbnews.com.ua/ru/tema/98469/>
18. Gross domestic spending on R&D // OECD Data. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://data.oecd.org/rd/gross-domestic-spending-on-r-d.htm>

Сичкаренко Галина *Наука в університетах: фактори кризового стану*

Розвиток науки та наукових досліджень в Україні мав би стати підґрунтям конкурентоспроможності, інноваційного соціально-економічного розвитку країни, зміцнення її національної безпеки. Між тим, відбувається руйнування наукового потенціалу, що створює загрозу національній безпеці. Загальний стан наукових досліджень у вищих навчальних закладах університетського рівня пов'язаний з станом науки у країні й обумовлений соціально-економічною та політичною ситуацією.

У статті на основі даних державної статистики проаналізований стан, процеси та проблеми університетської науки, а також можливі перспективи її розвитку. Виділені основні фактори кризового стану: мізерне державне фінансування, неефективне використання та розподіл наявних коштів, застаріла матеріально-технічна база та брак потужних інформаційних ресурсів, відсутність податкових пільг і стимулів для бізнесу та його співпраці з університетами, відтік талановитої наукової молоді тощо. Підкреслено, що нові кваліфікаційні вимоги до науково-педагогічних кадрів достатньо не продумані та незабезпечені ресурсами, починають перетворюватись у фарс.

Показано, що бюджетні програми не мають визначених цілей, пов'язаних з розвитком людського капіталу та моніторингу показників здобутків. Бізнес не залучений до науково-освітніх програм. Науково-педагогічні кадри вимушені взяти на себе додаткові витрати, пов'язані з науковою діяльністю в обсязі, який не є виправданим з огляду на їх реальні прибутки. Водночас, не враховані всі ризики і не вжито системних заходів, спрямованих на принципове розв'язання існуючих нагальних завдань.

Ключові слова: університет, вища освіта, наука, наукові дослідження, викладач, професор, доцент

Сичкаренко Галина *Наука в університетах: факторы кризисного состояния*

Развитие науки и научных исследований в Украине должно б стать основой конкурентоспособности, инновационного социально-экономического развития страны, укрепления ее национальной безопасности. Между тем, происходит разрушение научного потенциала, что создает угрозу национальной безопасности. Общее состояние научных

исследований в высших учебных заведениях университетского уровня зависит от состояния науки в стране и обусловлено социально-экономической и политической ситуацией.

В статье на основе данных государственной статистики проанализировано состояние, процессы и проблемы университетской науки, а также возможные перспективы ее развития. Выделены основные факторы кризисного состояния: скудное государственное финансирование, неэффективное использование и распределение имеющихся средств, застарелая материально-техническая база и отсутствие мощных информационных ресурсов, налоговых льгот и стимулов для бизнеса и его сотрудничества с университетами, отток талантливой научной молодежи и т. п. Подчеркнуто, что новые квалификационные требования к научно-педагогическим кадрам достаточно не продуманы и не обеспечены ресурсами, начинают превращаться в фарс.

Показано, что бюджетные программы не имеют определенных целей, связанных с развитием человеческого капитала, и мониторинга достигнутых показателей. Бизнес не привлечен к научно-образовательным программам. Научно-педагогические кадры вынуждены взять на себя дополнительные расходы, связанные с научной деятельностью в объеме, который не является оправданным, учитывая их реальные доходы. Вместе с тем не учтены все риски и не приняты системные меры, направленные на принципиальное решение существующих неотложных задач.

Ключевые слова: университет, высшее образование, наука, научные исследования, преподаватель, профессор, доцент

Sichkarenko Halyna Science at higher education institutions: the factors of recessionary conditions

The development of science and scientific investigations in Ukraine could become basis of competitive ability, innovative and socio-economic development of the country and strengthening of its national safety. Meanwhile, scientific potential is going to be ruined and it's dangerous for national security. The general status of scientific researches at higher education institutions of university level is connected with the status of science in the country and it is established by socio-economic and political situation.

Status, processes and problems of university science and possible perspectives of its development are analyzed in the article on the ground of state statistics. The essential factors of downfall are allocated, there are paltry state financing, uneffective using and expense distribution, old-fashioned material and technological basis and lack of powerful information resources, absence of tax remissions and incitement for business and its collaboration with universities, deflux of talented youth etc. It is accentuated that new qualification criteria for academic staff aren't planned enough and aren't provided with resources, that's why they begin to change into farce.

It has been proved that budget projects don't have definitively stated targets that are connected with development of human capital and monitoring of profit indicator. Business isn't involved in scientific and educational programs. Scientific and teaching staff is obliged to take upcharge that is connected with scientific activities at the extent that isn't feasible according to their real gains upon themselves. Simultaneously all the risks aren't taken into account and systematic measures that are going to resolve pressing problems haven't been assumed.

Keywords: University, higher education, science, research, teacher, full professors, associate professor

Рецензенти:

Ігнатуша О.М., д.і.н., професор

Тригуб О.П., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 19.05.2017 р.